

УДК 336.02+343.359

І.М. ЧЕРВЯКОВ*, канд. екон. наук, доц.,
М.М. МЕДВІДЬ**

*Національний університет внутрішніх справ**
*Військовий інститут внутрішніх військ МВС України***

ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Започатковано розробку математичного апарату для аналізу структури, стану і динаміки рівня фінансової безпеки та можливих тенденцій її розвитку. Серед показників, які впливають на рівень фінансової безпеки, виділено рівень фінансової злочинності.

Цілі й завдання економічного розвитку України спонукають до активних регулятивних дій з боку держави, тобто вдосконалення напрямів, форм, методів і механізмів економічної діяльності, важливим складником якої є фінансова діяльність. Отже, науковий теоретичний аналіз фінансової діяльності держави, її ролі у процесі глибоких якісних перетворень в економіці є необхідним етапом вирішення макроекономічних проблем. Одним із важливих моментів аналізу є рівень фінансової безпеки.

У посланні Президента України до Верховної Ради України зазначено, що нова стратегія економічного і соціального розвитку повинна спиратися на національні пріоритети, індикативне планування та прогнозування. Держава має попереджувати стихійні зміни ринкової кон'юнктури, забезпечувати достатній *рівень своєї економічної безпеки*, зокрема, надійну стабільність грошово-фінансового середовища, регулювати базисні макроекономічні відтворювальні пропорції [1].

Е.А. Олейніков характеризує *рівень економічної безпеки* як оцінку стану і використання корпоративних ресурсів, а її функціональні складові – як сукупність основних напрямків економічної безпеки, що істотно відрізняються один від одного за змістом. Передусім він виділяє такі функціональні складові: 1) фінансова; 2) техніко-технологічна; 3) політико-правова; 4) екологічна; 5) інформаційна; 6) силова [2]. Отже політики і вчені, які працюють у напрямку економічної чи фінансової безпеки, використовують словосполучення “рівень безпеки”, але, як на нашу думку, немає методики визначення цього рівня.

Мета нашого дослідження є визначення рівня фінансової безпеки. Завданнями роботи є: аналіз системи фінансової безпеки держави (регіонів) і виявлення найбільш істотних показників, що впливають на її рівень; побудова системи прогнозованих показників; аналіз динаміки рівня фінансової безпеки; прогнозування конкретних та узагальнених показників фінансової безпеки.

Пропонуємо визначати рівень фінансової безпеки через побудову узагальненого показника стану фінансової безпеки - характеристики, яка відображає якість системи або цільову спрямованість процесу (операції), що реалізує ця система [3].

Для цього необхідно:

1. Здійснити аналіз показників фінансової системи і виділити серед них ті, що впливають на стан фінансової безпеки. Показники фінансової безпеки чітко виділяють у своїх наукових працях М.М. Єрмошенко [4] та О.І. Бара-

новський [5]: видатки Державного бюджету в цілому (у відсотках до ВВП); дефіцит Державного бюджету (у відсотках до ВВП); рівень перерозподілу ВВП через консолідований бюджет (у відсотках); державний борг України (внутрішній і зовнішній) (у відсотках до ВВП); темп зростання державного боргу відносно темпу зростання ВВП (в одиницях); внутрішній державний борг (у відсотках до ВВП); витрати на обслуговування і погашення внутрішнього державного боргу (у відсотках до суми доходів Державного бюджету); заборгованість уряду за державними цінними паперами (у відсотках до ВВП); зовнішній державний борг (у відсотках до обсягу експорту); зовнішній державний борг (у відсотках до ВВП); рівень зовнішньої заборгованості на душу населення (для країн із перехідною економікою) (у доларах); відношення короткострокової зовнішньої заборгованості до поточних бюджетних надходжень (у відсотках); витрати на обслуговування і погашення зовнішнього державного боргу (у відсотках до обсягу експорту); витрати на обслуговування і погашення зовнішнього державного боргу (у відсотках до обсягу доходів Державного бюджету); частка зовнішніх запозичень у покритті дефіциту Державного бюджету; обсяг тіньової економіки (у відсотках до ВВП); приріст первинної емісії НБУ (у відсотках); обсяг готівки (у відсотках до ВВП); грошова маса М1 (у відсотках до ВВП); рівень монетизації економіки ($M2 \times 100 / \text{ВВП}$) (у відсотках); рівень доларизації грошового обігу (питома вага грошової маси в іноземній валюті в М3) (у відсотках); рівень доларизації готівкового обігу (обсяг валютних торгів готівкою \times валютний курс/М0) (у відсотках); баланс грошових доходів та витрат населення (у мільйонах гривень); інфляція в цілому (у відсотках); кредитні надходження до економіки (у відсотках до ВВП); встановлена облікова ставка НБУ (середньозважена) (у відсотках); процентна ставка по державних цінних паперах (у відсотках); процентна ставка комерційних банків за кредитами (середньозважена) (у відсотках); обсяг золотовалютних запасів, (в місяцях імпорту); рівень забезпеченості національної валюти в готівці валютними резервами (у відсотках); обсяг вітчизняних капітальних вкладень (у відсотках до ВВП); обсяг прямих іноземних інвестицій (у відсотках до ВВП); сальдо зовнішньоторговельного балансу (в мільйонах доларів); сальдо поточного рахунку платіжного балансу (в мільйонах доларів); сальдо рахунку операцій з капіталом (в мільйонах доларів); надходження страхових платежів премій (у відсотках до ВВП).

На етапі становлення ринкових відносин в Україні, коли трансформується економічна і політична системи, необхідним є збереження нового позитивного, що зароджується в системі господарювання, та виявлення антисоціальних, у тому числі й злочинних, дій. Тому вважаємо, що вагомим показником, який впливає на рівень фінансової безпеки, є рівень фінансової злочинності (у мільйонах гривень). Така система показників не повним обсягом може оцінювати поточний рівень фінансової безпеки [6].

2. Кластеризувати ті показники, якщо в цьому є необхідність.

3. Здійснити побудову узагальненого показника фінансової безпеки.

Можна використати різні підходи, на першому з яких будується адитивна функція $P = \sum_{i=1}^n \lambda_i p_i$,

де P – узагальнений показник; p_i – нормований окремий показник (зазначений у п.1); λ_i – коефіцієнти, отримані методами експертних оцінок.

Побудова такої функції здійснюється для граничних значень показників $\bar{P} = \sum_{i=1}^n \lambda_i \bar{p}_i$,

де \bar{P} – граничне узагальнене значення показника; \bar{p}_i – граничне нормоване значення показника.

Граничні значення показників – це граничні величини, що окреслюють певну межу індикаторів фінансової безпеки, вихід за яку свідчить про наявність загроз.

Для оцінки фінансової безпеки пропонується розглядати відхилення ΔP . Чим більше відхилення, тим стан фінансової системи є більш небезпечним: $\Delta P = P - \bar{P}$.

При другому підході узагальнений показник стану фінансової безпеки можна розрахувати за формулою:

$$\Delta P = \sum_{i=1}^n \lambda_i \max \left\{ 0, p_i - \bar{p}_i \right\}$$

Якщо відповідний показник не вийшов за межі граничного значення, то загрози фінансовій безпеці є не суттєві, в іншому ж разі ця загроза пропорційна відхиленню.

Для проведення експертної оцінки доцільно залучити провідних спеціалістів установ, що виконують основні функції щодо забезпечення фінансової безпеки (Рахункова палата, Національний банк, Міністерство економіки, Міністерство фінансів, Державна податкова адміністрація, Державне казначейство, Державна митна служба, Державна контрольно-ревізійна служба), а також провідних науковців в економічній та фінансовій безпеці. Результати цієї оцінки можна також використати для виділення групи пріоритетних показників та окремо їх розглянути.

Можна простежити динаміку узагальненого показни-

ка протягом періоду, для якого є статистика окремих показників. При цьому показники треба подати на інтервалі $[0; 1]$ для точності обчислення рівня фінансової безпеки. Показники, які відображені у відсотках, достатньо поділити на 100, інші – обчислити за формулою

$$p_i = \frac{P_{\max} - p_i}{P_{\max} - P_{\min}}$$

Що стосується граничних значень наведених показників, то тут є деякі складності, адже їх значення постійно змінюються і науковці пропонують різні підходи щодо їх обчислення.

Для оцінки граничних значень системи кількісних показників В.О. Гончарова пропонує застосовувати потужну техніку багатовимірного статистичного аналізу – модуль пакета STATISTIKA – моделювання структурними рівняннями (SEPATH). Цей модуль має за мету об'єднати статистичні методи з методами теорії систем. Він також дозволяє будувати та тестувати моделі, які пояснюють структуру зв'язків між змінами [6].

Дослідження рівня фінансової безпеки дозволить виявити найбільш істотні показники, залежність між ними, що зумовлює розроблення нових методів протидії виникненню загроз фінансовій безпеці. Знаючи динаміку розвитку рівня фінансової безпеки, можна прогнозувати її на певний час, а тим самим і регулювати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Послання Президента України до Верховної Ради України від 30.04.2002 р. "Європейський вибір. Концептуальні основи стратегії економічного і соціального розвитку України на 2002-2011 роки" // Урядовий кур'єр. -№ 100. -06.04.2002.
2. Основы экономической безопасности: (Государство, регион, предприятие, личность): Учеб.-практ. пособие /Под ред. Е.А. Олейникова. -М.: ЗАО «Бизнес-школа» Интел-Синтез», 1997. -279 с.
3. Анфилов В.С. и др. Системный анализ в управлении: Учеб. пособие /Под ред. А.А. Емельянова. -М.: Финансы и статистика, 2003. -368 с.
4. Ермошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення. -К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001, -309 с.
5. Барановський О.І. Проблеми фінансової безпеки в умовах інтеграції України у світовий фінансовий простір // Вісник НБУ. -2003. -№ 10. -С.18-19.
6. Гончарова В.О. Вплив тіншової економіки на економічну безпеку держави. -Х.: ХНУ, 2001. -195 с.

Надійшла до редколегії 10.12.2004

ЧЕРВЯКОВ И.М., МЕДВЕДЬ М.М. ОПРЕДЕЛЕНИЕ УРОВНЯ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВА

Начата разработка математического аппарата для анализа структуры, состояния и динамики уровня финансовой безопасности и возможных тенденций ее развития.

CHERVJAKOV I.M., MEDVED' M.M. DEFINITION LEVEL OF FINANCIAL STATE SAFETY

Development of the mathematical device for the analysis of structure, a condition and dynamics of a level of financial safety and possible tendencies of its development is begun.